

**Centrum pro výzkum veřejného mínění
Sociologický ústav AV ČR**
Jilská 1, Praha 1
Tel./fax: 286 840 129
E-mail: cervenka@soc.cas.cz

Občané o společenské soudržnosti

Technické parametry

Výzkum:	<i>Naše společnost 2004, v04-10</i>
Otázky:	<i>OV.96, OV.97, OV.98, OV.99, OV.100, OV.101</i>
Termín terénního šetření:	<i>11. – 18. 10. 2004</i>
Počet respondentů:	<i>1058</i>
Reprezentativita:	<i>obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let</i>
Výběr respondentů:	<i>kvótní výběr</i>
Zveřejněno dne:	<i>5. ledna 2005</i>
Autor výzkumu:	<i>kolektiv řešitelů projektu „Sociální soudržnost“</i>
Zpracoval:	<i>Jan Červenka</i>

Část říjnového šetření CVVM byla věnována problematice společenské soudržnosti. Jednalo se o výzkum, který je součástí projektu „Sociální a kulturní soudržnost v diferencované společnosti“ podporovaného MPSV ČR, na jehož řešení se společně podílejí pracovníci CESES FSV UK a Sociologického ústavu AV ČR. Otázky připravil tým řešitelů uvedeného projektu.

V úvodu bloku věnovaného společenské soudržnosti byla respondentům položena otázka: „V poslední době se ve veřejném životě častěji objevují zmínky o společenské soudržnosti. Co Vy, už jste se s tímto pojmem setkal?“

Z výsledků vyplynulo, že samotný termín společenské soudržnosti není v povědomí veřejnosti příliš rozšířen. Pouze 27 % dotázaných uvedlo, že se s tímto pojmem už někdy setkalo, 55 % odpovědělo, že nikoli, a 18 % si nebylo v tomto ohledu jisto. Že se s pojmem společenské soudržnosti už někdy setkali, tvrdili častěji především lidé s vysokoškolským vzděláním, z hlediska věku pak respondenti od 30 do 44 let a také dotázaní, kteří životní úroveň své domácnosti hodnotí jako dobrou. Naopak relativně nižší výskyt těch, kdo podle svého vyjádření už o společenské soudržnosti slyšeli nebo četli, šetření zaznamenalo mezi občany se základním vzděláním, mládeží ve věku od 15 do 19 let, potažmo studenty a lidmi se špatnou životní úrovní.

Šetření dále zjišťovalo názory lidí na význam a prospěšnost myšlenky společenské soudržnosti pro společnost.¹

¹ Otázka: „Ať už jste se s myšlenkou společenské soudržnosti setkal nebo ne, jaký názor máte na její prospěšnost pro společnost? Stojí za to o ní přemýšlet jako o něčem prospěšném, stojí za to o ní přemýšlet, ale nevíte, zda jako o něčem prospěšném nebo neužitečném, stojí za to o ní přemýšlet, ale jako o něčem málo důležitém, nestojí to za přemýšlení, nebo je společenská soudržnost něco zbytečného a možná škodlivého?“

Tabulka 1: Názory na myšlenku společenské soudržnosti (v %)

stojí za to o ní přemýšlet jako o něčem prospěšném	40
stojí za to o ní přemýšlet, ale nevím, zda jako o něčem prospěšném nebo neúčinném	27
stojí za to o ní přemýšlet, ale jako o něčem málo důležitém	7
nestojí za přemýšlení	6
společenská soudržnost je něco zbytečného a možná škodlivého	1
neví	19

Z údajů v tabulce 1 vyplývá, že téměř tři čtvrtiny (74 %) dotázaných si myslí, že myšlenka společenské soudržnosti stojí za přemýšlení, přičemž dvě pětiny respondentů (40 %) ji považují za něco prospěšného. Za něco, o čem nemá smysl uvažovat, myšlenku společenské soudržnosti označilo 6 % respondentů, jako zbytečnou či dokonce škodlivou ji vnímá 1 %. Asi pětina dotázaných (19 %) na dotaz odpověděla, že neví.

Analýza dat následně ukázala, že za významnou a prospěšnou (za něco, o čem „stojí za to přemýšlet jako o něčem prospěšném“) myšlenku společenské soudržnosti považují výrazně častěji lidé, kteří se již s tímto pojmem setkali, když v šetření se takto vyjádřilo 68 % z nich. Naopak odpověď, že společenská soudržnost nestojí za přemýšlení, se zde vyskytovala pouze sporadicky (2 %), zatímco častěji se objevovala u respondentů, kteří se s termínem společenské soudržnosti nikdy nesetkali.

Kromě toho data ukázala, že pozitivní mínění o myšlence společenské soudržnosti vyjadřují častěji absolventi vysokých škol a příznivci KDU-ČSL nebo ČSSD.

Další otázka výzkumu se zaměřila na hodnocení vztahů mezi lidmi uvnitř naší společnosti.²

Tabulka 2: Vztahy mezi lidmi uvnitř společnosti (v %)

v naší společnosti převládá tolerance, rozumný a střízlivý způsob hodnocení různých věcí a snaha o vzájemné porozumění a dohodu	6
v naší společnosti převládá závist, nevraživost a konflikty, v hodnocení málokdy vítězí rozum a střízlivost, přijatá řešení jsou lidem vnucována	51
něco mezi tím	39
neví	4

Šetření ukázalo, že respondenti hodnotí vztahy mezi lidmi uvnitř naší společnosti převážně kriticky. 51 % z nich uvedlo, že v ní převládá závist, nevraživost a konflikty, že v hodnocení málokdy vítězí rozum a střízlivost a že přijatá řešení jsou lidem vnucována. Pouze 6 % pak situaci charakterizovalo tak, že zde převládá tolerance, rozumný a střízlivý způsob hodnocení různých věcí a snaha o vzájemné porozumění a dohodu, dalších 39 % odpovědělo, že současný stav je tak něco mezi těmito dvěma protichůdnými charakteristikami. Zbylá 4 % se v tomto ohledu nedokázala rozhodnout.

Poněkud příznivěji vztahy mezi lidmi uvnitř naší společnosti hodnotí ženy, dotázaní s dobrou životní úrovní, lidé spokojení se svým osobním životem a stoupenci ČSSD či ODS. Poněkud kritičtějšími ke vztahům mezi lidmi uvnitř společnosti se ukázali být zejména lidé preferující KSČM.

² Otázka: „Který z následujících dvou popisů podle Vás lépe vystihuje vztahy mezi lidmi v naší společnosti?“ (viz tabulku 2)

Na otázku zjišťující hodnocení vztahů pak navazoval dotaz, zda má význam usilovat o to, aby lidé spolu lépe vycházeli, rozuměli si, usilovali o dohodu a posilovali tak společenskou soudržnost.³

Tabulka 3: Má význam usilovat o společenskou soudržnost? (v %)

rozhodně ano	50
spíše ano	40
spíše ne	4
rozhodně ne	0
neví	6

Jak ukazují výsledky zachycené v tabulce 3, devět z deseti dotázaných si myslí, že má význam, aby se lidé snažili spolu lépe vycházet, rozumět si, usilovat o dohodu a vytvářet tak společenskou soudržnost. Opačný názor vyjádřila 4 % respondentů, zbývajících 6 % uvedlo, že neví. Podrobnější rozbor dat přitom ukázal, že souhlas v této otázce jednoznačně převažuje i mezi dotázanými, kteří dříve uvedli, že myšlenka sociální soudržnosti „nestojí za přemýšlením“, i když u této skupiny byl relativně vyšší podíl těch, kdo si myslí, že usilování o lepší vztahy mezi lidmi a potažmo sociální soudržnost význam nemá (75 % : 21 %).

Následně byla všem respondentům položena otázka, která zjišťovala, jaká míra konsensu v názorech a postupu při rozhodování nejvíce přispívá k nalezení způsobu, jak dosahovat celospolečensky důležitých cílů.⁴ Výsledky ukazuje tabulka 4.

Tabulka 4: Optimální míra konsensu v názorech a postupu při rozhodování (v %)

jednomyslná shoda	8
výrazně většinová shoda	53
shoda prosté většiny	11
rozhodování odborně kvalifikované menšiny	8
naprostá svoboda názorů a postupů každého jednotlivce	10
neví	10

Ze zaznamenaných odpovědí plyne, že lidé nejčastěji za optimální považují výrazně většinovou shodu v názorech a postupech uvnitř společnosti při prosazování společensky důležitých rozhodnutí, když v tomto duchu se vyjádřila více než polovina respondentů (53 %). Ostatní možnosti byly uváděny podstatně řidčeji, přičemž všechny podíly se pohybovaly přibližně na úrovni jedné desetiny. Velikosti jedné desetiny pak dosahoval i podíl těch, kdo zvolili odpověď neví.

³ Otázka: „Ať už jste se v předchozí otázce vyslovil/a jakkoli, má podle Vás význam, aby se lidé snažili spolu lépe vycházet, rozumět si, usilovat o dohodu a vytvářet tak to, co můžeme nazvat společenskou soudržností?“

⁴ Otázka: „My všichni jako lidé, kteří žijí spolu na území České republiky, nejen svým hlasováním při volbách, ale také svou prací a svým chováním rozhodujeme o řadě věcí, které považujeme za důležité pro celou naši společnost. Co podle Vašeho názoru nejvíce přispívá k nalezení způsobů, jak těchto cílů dosáhnout? Jednotné názory a postupy nás všech, názory a postupy, na nichž se shodne velká většina lidí, stačí shoda prosté většiny, aktivní prosazování odborně kvalifikovanou menšinou, nejlepší je naprostá svoboda názorů a postupů kohokoli z nás?“

Na závěr celého bloku byla respondentům položena baterie otázek, která zjišťovala, co podle mínění veřejnosti vytváří soudržnou společnost.

Tabulka 5: „Co podle Vás vytváří soudržnou společnost?“

	rozhodně ano	spíše ano	spíše ne	rozhodně ne	neví
vědomí svobody pro každého	26	53	12	2	7
vědomí sociální spravedlnosti	36	49	8	1	6
vědomí možnosti seberealizace pro většinu lidí	32	52	9	1	6
vědomí rovnosti lidí	30	43	18	3	6
společně sdílené mravní hodnoty	34	48	10	1	7
většinový souhlas se společenským systémem	19	54	15	3	9
vědomí národní sounáležitosti	28	50	12	1	9
společně sdílená představa o budoucnosti	18	48	19	4	11
podpora demokratického systému	28	52	10	1	9
vědomí přináležitosti k Evropě	15	41	26	6	12
důvěra mezi lidmi	45	45	5	1	4
vědomí ekonomické prosperity	34	48	9	2	7
důvěra k politikům	21	37	20	9	13

Jak je patrné z výsledků v tabulce 5, všechny do výzkumu zařazené prvky považuje za relevantní z hlediska utváření soudržné společnosti vždy alespoň nadpoloviční většina dotázaných. Nejčastěji lidé souhlasili s tím, že soudržnou společnost vytváří důvěra mezi lidmi (90 %), vysoký podíl souhlasu byl zaznamenán i v případě tvrzení, že soudržnou společnost činí vědomí sociální spravedlnosti (85 %), možnost seberealizace pro většinu lidí (84 %), ekonomická prosperita (82 %), společně sdílené mravní hodnoty (82 %), podpora demokratického režimu (80 %), vědomí svobody pro každého (79 %) či vědomí národní sounáležitosti (78 %). Necelé tři čtvrtiny dotázaných (73 %) souhlasily s tím, že za vytvářením soudržné společnosti stojí vědomí rovnosti lidí a většinový souhlas se společenským systémem, dvě třetiny (66 %) spojují soudržnou společnost se společně sdílenou představou o budoucnosti, 58 % ji váže na důvěru k politikům a 56 % na vědomí přináležitosti k Evropě.

Data získaná odpověďmi na všechny položky uvedené baterie jsme se pokusili prozkoumat pomocí faktorové analýzy, která vyextrahovala tři výrazné faktory.⁵

Do prvního faktoru se silně promítly položky sociální spravedlnost, rovnost lidí, sdílené mravní hodnoty, důvěra mezi lidmi a možnost seberealizace pro většinu lidí. V o něco menší míře se zde projevila i svoboda pro každého a ekonomická prosperita. Jak je z položek, které se podílely na jeho formování, patrné, tento faktor prezentuje přístup k soudržnosti společnosti jako k otázce spravedlnosti, rovnosti, solidarity a důvěry mezi členy společnosti, což jsou atributy sociálně orientovaného pojetí společenské soudržnosti.

Druhý faktor v sobě sdružil položky, které lze spojovat s národně-konzervativním přístupem k soudržné společnosti. Jednalo se o společně sdílenou představu budoucnosti, národní sounáležitost, souhlas se společenským systémem, společně sdílené mravní hodnoty a důvěru k politikům.

Třetí faktor, který je možno identifikovat s liberálně orientovaným pojetím soudržné společnosti, významným způsobem formovaly položky jako svoboda pro každého, přináležitost k Evropě, podpora demokratického systému, možnost seberealizace, ekonomická prosperita a důvěra k politikům.

⁵ Tyto tři faktory společně vyčerpaly 58,4 % celkové variance, přičemž v rotovaném řešení, pro které byla aplikována metoda rotace varimax, první faktor vyčerpal 20,0 % variance, druhý 19,8 % a třetí 18,6 %.